

330. 1: 330.341.1

... ..”

,

(, , , ,),

,

,

,

,

,

:

,

,

,

,

.

.

(resource-

based theory),

.

,

.

-

,

,

,

.

,

.

,

.

,

.

,

.

,

Д. Тіса, Л. Федулової Н. Фосса. Але знаннева теорія фірми тільки формується, що суттєво актуалізує теоретичні дослідження у цій сфері.

Метою статті є обґрунтування на методологічній основі технологічного і ресурсного підходів сутності та головних складових процесу інтеграції знань на мікроекономічному рівні.

Автори фундаментальних підручників з сучасних економічних теорій, історії економічних учень визначають ресурсну теорію (ресурсорієнтований підхід) як альтернативу неокласичній теорії і новому інституціоналізму [1, с. 591; 2, с. 543]. На нашу думку, ресурсна теорія, яка найбільш широке застосування знайшла у стратегічному менеджменті [3; 4], є менеджеріальною інтерпретацією фундаментальних положень неокласичної, інституціональної і еволюційної теорій фірми. Трактують фірму як сукупності ресурсів, серед яких пріоритетними є знання (явні і неявні), як «пучка компетенцій (здібностей)», що забезпечують її конкурентоспроможність і зростання, не суперечать зазначеним теоріям, а, навпаки, є їх трансформацією у певні управлінські підходи щодо визначення факторів існування і розвитку фірми в умовах економіки знань. Як підкреслюють А. Бухвалов, В. Катякало, можна стверджувати, що дослідницькі традиції економічної теорії і теорії стратегічного управління співзвучні, і їх взаємне збагачення має важливе значення для розвитку кожної з них [3, с. 75].

Розглянемо це детальніше. Технологічний (неокласичний) підхід, відповідно до якого фірма є інструментом підприємницької діяльності, організаційною одиницею бізнесу, своєрідною переробною системою, на вході якої знаходяться ресурси, на виході – продукт, не суперечить ресурсній теорії, мета якої, на думку Л. Федулової, пояснити створення, використання і відновлення конкурентних переваг у термінах ресурсів фірми [5, с. 14].

Підприємець обирає фірму як організаційну форму ведіння бізнесу з огляду на такі її переваги, як економія від масового виробництва (ефект масштабу), акумуляція ресурсів для великомасштабного виробництва, забезпечення управління. Технологічний підхід базується на виробничій функції, що відображає залежність між обсягом виробництва продукту та кількістю і комбінацією ресурсів. Як указує А. Шастітко, фірма розглядається як виробнича функція, що відповідає принципу технічної ефективності (максимально можливий обсяг випуску при заданій кількості використовуваних ресурсів) [6, с. 8]. Приміром, виробнича функція з двома перемінними демонструє, що концентрація ресурсів (праці і капіталу) і максимізація ефекту від їх використання (максимізація випуску) є сутнісними характеристиками і перевагами фірми як організаційної форми бізнесу:

$$Q = f(K, L), \text{ де}$$

Q – максимальний обсяг продукту, вироблений при певній технології;

K – капітал (засоби виробництва);

L – праця;

f – функція – залежність обсягу виробництва продукту від кількості та комбінації праці і капіталу.

Згідно з технологічним підходом, рівновага фірми (виробника) – це такий стан виробництва, при якому використання ресурсів дозволяє отримати максимальний обсяг продукту і мінімізувати витрати. Максимально ефективною комбінацією капіталу і праці є їх поєднання у точці дотику (E) ізокванти (AB – можливі варіанти комбінації ресурсів, використання яких забезпечує однаковий обсяг виробництва продукту) та ізокости (CD – лінія рівних витрат), в якій мінімізуються витрати виробництва певного обсягу продукту (рис. 1).

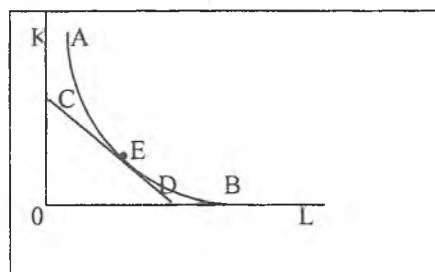

Рис. 1. Рівновага фірми

Виробничі можливості фірми змінюються (нові ресурси, технології), що свідчить про динамічний, а не статичний стан її рівноваги як виробника (рис. 2.).

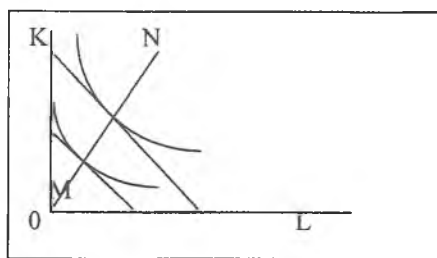

Рис. 2. Траєкторія розширення виробничої діяльності фірми

На рис. 2 лінія MN, що поєднує точки дотику ізоквант з ізокостами, демонструє траєкторію розширення виробничої діяльності фірми.

Як підкреслено в монографії «Корпоративні структури у національній інноваційній системі України»: «У цілому, – неокласична теорія пояснила роль ціни, механізму ціноутворення і розподілу ресурсів у ринковій економіці, де фірма виступає як виробнича технологія розв’язання таких завдань і як інструмент оптимізації добробуту суспільствах [7, с. 301].

Порівняльна характеристика технологічного і ресурсного підходів до визначення природи фірми наведена у таблиці 1.

Порівняльна характеристика технологічного і ресурсного підходів до визначення природи фірми

Таблиця 1

Головні характеристики	Технологічний підхід	Ресурсорієнтований підхід
Ресурси	Фірма–виробнича функція	Фірма – ресурсний фонд
Види ресурсів	Праця, капітал, земля, організація	Спеціалізовані знання (явні, неявні) як здібності (компетенції); фірма як «пучок компетенцій», сукупність організаційно-специфічних ресурсів
Ефективність	Ефект масштабу	Ефективність ресурсного фонду фірми як цілого вища за ефективність ресурсів поза фірмою
Рівновага	Розвиток фірми – це рух від одного рівноважного стану до іншого	Постійно динамічний стан рівноваги
Управління	Перевагою фірми як організаційної форми бізнесу є можливість компетентного управління виробництвом	Управлінські компетенції (здатності) є базовим ресурсом фірми
Внутрішнє середовище фірми	«Чорний ящик»	Вертикальні і горизонтальні зв’язки між індивідами, ієрархії і мережі, мотиваційна система, навчання, колективність, внутрішньофірмова кооперація, внутрішньофірмова динаміка
Конкурентні переваги	Визначаються співвідношенням ринкової ціни і витрат. Фірма максимізує прибуток, якщо граничний дохід дорівнює граничним витратам. В умовах короткострокової рівноваги можливо виокремити чотири типа фірм: – гранична фірма, яка компенсує тільки середні перемінні витрати;	Визначаються ресурсами, компетенціями. «Наявність у фірми певних особливих ресурсів забезпечує їй конкурентні переваги тобто отримання наднормального прибутку або ренти» [4, с.11]. «Конкурентні переваги генеруються усереднені фірми. Ці переваги, особливо навички управління, неможливо придбати на ринку. Це обмежує темп зростання [8, с. 28].

	<ul style="list-style-type: none"> – позагранична фірма, що неспроможна компенсувати навіть поточні витрати, перестає бути конкурентоспроможною і вимушена піти з галузі; – догранична фірма з нормальним прибутком, ціна на продукцію якої перевищує середні перемінні витрати; – догранична фірма з надприбутком, ціна продукції якої вища середніх загальних витрат 	<p>«Ресурсна теорія передбачає нерівномірність розподілу ресурсів серед фірм, що з причиною конкурентних переваг чи вразливості компанії» [5, с. 15].</p>
--	---	---

Як видно з таблиці 1, головні розбіжності технологічного і ресурсного підходів стосуються трактування ресурсів, конкурентоспроможності і визнання ролі внутрішньофірмових процесів (насамперед, управлінських) у забезпеченні конкурентоспроможності і розвитку фірми. Стосовно першої відмінності зазначених підходів варто підкреслити, що в умовах економіки знань радикально змінюється структура і значення ресурсів фірми на користь знань та інформації. Але технологічний підхід не суперечить цьому, а, навпаки, є методологічною основою визнання фірми, по-перше, системою, що залучає і трансформує інтелектуальні ресурси у продукти і послуги, забезпечує інтелектуальний ефект масштабу (віддачу від знанневих ресурсів) та розвиток і інтелектуалізацію бізнесу; по-друге, фактором управління рухом знань, керованості їх інтеграції у виробничому і інноваційному процесах.

Спираючись на технологічний підхід, можливо зробити висновок, що відмінними ознаками і перевагами фірми в економіці знань є:

- акумуляція інтелектуальних ресурсів;
- забезпечення ефективного управління знаннями як пріоритетним ресурсом;
- інтелектуальний ефект масштабу – віддача від інтелектуальних ресурсів.

На нашу думку, ці положення не суперечать ресурсній теорії, згідно з якою стратегія фірми залежить від її ресурсного фонду, а її існування і розвиток визначаються здатністю створювати умови для інтеграції специфічних знань. Як пише Р. Грант, головна функція фірми – інтегрування спеціалізованих знань у товари та послуги [9, с. 59].

Інтеграція знань – це комплексний багатостадійний процес руху знань, результатом якого є їх втілення у продукти та послуги. Характер, цілі, напрями і рівні інтеграції знань визначаються моделлю виробничого і господарського процесів, що здійснюються фірмою. Інтеграцію знань як їх внутрішньофірмовий рух можливо представити у якості знанневого ланцюжка – певної послідовності стадій руху знань з моменту їх створення (залучення) до моменту трансформації у продукти і послуги. Головними складовими знанневого ланцюжка (ланцюжка інтеграції знань) є створення, залучення (передача і отримання), оволодіння (освоєння), перетворення (явних знань на неявні і навпаки – індивідуальних на організаційні), накопичення, зберігання, обмін, трансформація знань на продукти та послуги.

Згідно з технологічним підходом, перевагою фірми є забезпечення керованості бізнес-процесів. В умовах формування економіки знань зазначена перевага фірми набуває нового змісту – забезпечення керованості інтеграції знань у виробничому процесі.

Головна відмінність ресурсного підходу порівняно з технологічним – це визнання ролі та всебічне розкриття внутрішньоорганізаційних чинників ефективності фірми як фонду специфічних компетенцій (здібностей). І це є теоретично і практично доцільним, оскільки управління сучасною фірмою – це, перш за все, управління рухом знань (явних і неявних, колективних і індивідуальних, особистих і організаційних). У цьому контексті ресурсна теорія має загальні позиції з концепціями інтелектуальної організації, організації, що навчається.

Фірма як інтегратор знань є інтелектуальною організацією, яка розпоряджається розвинутою фізично і інтелектуально робочою силою, навчає мисленню та підвищує якість навчання, допомагає кожному оцінити і використати на практиці всі прийоми мислення, озброює людей

необхідним інструментарієм для вирішення проблем, формує лідерів, які свідомо виділяють час на активне мислення [10, с. 140].

Інтегруючи знання, фірма набуває рис організації, що навчається та здатна створювати, набувати і поширювати знання, змінювати свою поведінку відповідно до нової інформації, оригінальними ідеями і сучасними системами мислення [11, с. 109]. Фірма як інтелектуальна організація, що навчається, не тільки використовує, а і постійно продукує знання, забезпечує їх рух у внутрішньому і зовнішньому середовищі. Управління знаннями у межах фірми – це технологічне, мотиваційне, організаційне забезпечення ефективної реалізації її функції інтегратора знань.

По-перше, знання містяться у працівниках фірми (експертах), які повинні їх зберігати і ділитися ними, тому об'єктом управління знаннями є люди, а його найважливішими завданнями – їх мотивація та розвиток культури компанії [12, с. 103]. Отже складовою інтеграції знань є управління людськими ресурсами фірми, оскільки її працівники є носіями знань, які виступають об'єктом зазначеного управлінського процесу.

По-друге, знання складають зміст інтелектуального капіталу фірми. Якщо спробувати звести елементи інтелектуального капіталу фірми до одного знаменника, то все це – різні форми знань (явного і неявного) [13, с. 2].

По-третє, важливим напрямком реалізації фірмою функції інтегратора знань є створення необхідних умов для руху знань в межах організації, який включає їх створення, залучення, оволодіння (освоєння), перетворення (явних знань на неявні і навпаки, індивідуальних на організаційні), накопичення, зберігання, обмін, трансформація знань на продукти та послуги.

Отже складовими управління знаннями, спрямованого на реалізацію ролі фірми як інтегратора знань, слід вважати управління:

- а) інтелектуальними трудовими ресурсами, які є носіями знань, що складають ресурсний фундамент бізнесу;
- б) інтелектуальним капіталом як сукупністю фірмово-специфічного людського і структурного капіталів фірми;
- в) рухом знань в організації.

Таким чином, технологічна теорія фірми є методологічною основою ресурсорієнтованого підходу, що розкриває внутрішньофірмові джерела конкурентоспроможності: ресурси, компетенції, навчання, взаємозв'язки та ін. Ресурсний підхід є не альтернативою, а певною мірою розвитком технологічного підходу, оскільки дослідження ролі фірми у ресурсному забезпеченні бізнесу поширюється на внутрішньофірмові фактори його ефективності, конкурентоспроможності і розвитку.

Спираючись на кумулятивну модель розвитку науки, треба підкреслити, що ресурсна теорія доповнює наукові уявлення про природу фірми. В цілому, як справедливо підкреслює К. Клейнер, внутрішнє середовище фірми включає різні взаємозалежні елементи, якими є: на підставі технологічного підходу – технології (виробничі, фінансові, інноваційні, управлінські тощо); інституціонального – контракти різних видів; еволюційного – традиції, звичаї, рутини; менеджеріального – взаємодіючі між собою працівники фірми і менеджери; культурного – корпоративна культура; політичного – центри влади всередині фірми [14, с. 53–54].

Інтеграція знань є пріоритетною функцією фірми, оскільки знаннєві ресурси (за ресурсною теорією – «пучок компетенцій») забезпечують її конкурентні переваги в умовах економіки знань.

Література:

1. Чухно А. Сучасні економічні теорії: [підручник] / А.А. Чухно, П.І. Юхименко, П.М. Леоненко ; за ред. А.А. Чухна. – К.: Знання, 2007. – 878 с.
2. Леоненко П. Історія економічних учень: [підручник] / П.М. Леоненко, П.І. Юхименко. – К.: Знання, 2008. – 639 с.
3. В. Бухвалов. Эволюция теории фирмы и ее значение для исследований менеджмента / В. Бухвалов, В. Катяло // Российский журнал менеджмента. – 2005. – Том 3. – №1. – С. 75–84.
4. Л. Тамбовцев. Стратегическая теория фирмы: состояние и возможное развитие / Л. В. Тамбовцев // Российский журнал менеджмента. – 2010. – Том 8. – № 1. – С. 5-40.
5. Федулова Л. Економіка знань: [підручник] / Л.І. Федулова. – К.: НАН України, Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2009. – 600 с.

6. Шаститко А.Е. Новая теория фирмы: [монография] /Андрей Евгеньевич Шаститко. – М.: Эконом. ф-т МГУ; ТЕИС, 1996. – 135 с.
7. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України /[Федулова Л.І., Осецький В.Л., Гончаров Ю.В. та ін.] ; за ред. Л.І. Федулової. – К.: Вид-во УкрІНТЕІ, 2007. – 812 с. – (Наукове видання).
8. Пителис Х. Транснациональная компания: трактовка с позиций ресурсной концепции / Х.Н. Пителис // Российский журнал менеджмента. –2007. – Том 5. – № 4. – С. 21-40.
9. Грант Р. К знаниевой теории фирмы //Управление знаниями: хрестоматия / пер. с англ. под ред. Т.Е. Андреевой, Г.Ю. Гутниковой; Высшая школа менеджмента СПбГУ. – СПб.: Изд-во «Высшая школа менеджмента», 2009. – С. 37-64.
10. Хант Р. Как создать Интеллектуальную организацию /Рикки Хант, Тони Базан; пер. с англ. С.А. Попов. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 230 с.
11. Гарвин Д. Создание научающейся организации //Управление знаниями: хрестоматия / пер. с англ. под ред. Т.Е. Андреевой, Г.Ю. Гутниковой; Высшая школа менеджмента СПбГУ. – СПб.: Изд-во «Высшая школа менеджмента», 2009. – С. 109-133.
12. Экономика знаний: коллективная монография / Л.Г. Белова, В.П. Колесов, В.Л. Макаров и др.; отв. ред. В.П. Колесов. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 432 с.
13. Букович У. Управление знаниями: руководство к действию: пер. с англ. С.А. Попов / У. Букович, Р. Уильямс – М.: ИНФРА-М, 2002. – XVI. – 504 с.
14. Клейнер Г. Системная парадигма и теория предприятия /Георгий Борисович Клейнер // Вопр. экономики. – 2002. – № 10. – С. 48–55.

Аннотация

РЕСУРСНЫЙ ПОДХОД К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ФИРМЫ
КАК ИНТЕГРАТОРА ЗНАНИЙ

Марченко О.С., д.э.н., профессор

Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого

Раскрыты общие и специфические характеристики технологического и ресурсного подходов к определению природы фирмы и факторов ее конкурентоспособности. Обоснованы содержание и основные составляющие интеграции знаний как функции фирмы. Раскрыта роль управления знаниями как конкурентного преимущества фирмы.

Ключевые слова: технологический подход, ресурсная теория, интеллектуальные ресурсы, интеграция знаний, управление знаниями.

Summary

THE RESOURCE APPROACH TO FIRM DEFINITION
AS INTEGRATOR OF KNOWLEDGE

Marchenko O., Doctor of Economic Science, Professor

National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise

The general and specific characteristics of technological and resource approaches to definition of the nature of firm and factors of her competitiveness are exposed. The maintenance and the basic components of integration of knowledge as firm functions are proved. The role of management by knowledge as competitive advantage of firm is exposed.

Key words: the technological approach, the resource theory, intellectual resources, integration of knowledge, management of knowledge.